

YEREL YÖNETİM YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN ONBİRİNCİ KALKINMA PLANI (2019-2023)¹

11th Development Plan in Terms of Local Governance Approaches (2019-2023)

Gönderim Tarihi / Received: 08.01.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 08.05.2020

Doi: <https://doi.org/10.31795/baunsobed.671928>

Şerif ÖNER*

ÖZ: Tarihsel süreç içinde yaşanan sosyo-ekonomik, teknolojik ve siyasal değişimlere bağlı olarak devletin üstlendiği görev tanımları yenilenmiştir. Dönemsel açıdan devlet güvenlik ve adalet gibi temel kamu hizmetlerini üstlenmiştir. Nüfus artışına bağlı olarak toplumsal kesimlerin çeşitlenmesi farklı talep ve beklentiler devletin özellikle mali açıdan yükünü arttırmıştır. Bu durum devletin kamu hizmetlerinin sunumu noktasında konumunu tartışılabilir hale getirmiş ve minimal devlet olgusu ortaya çıkmıştır. Yeni sistem kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yetkileri yerel unsurlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında paylaştıran bir modeli ortaya çıkarmıştır. Bu modelde devletin doğrudan üreten değil düzenleyen ve denetleyen bir pozisyona geçmesi öngörülmüştür. Devletin yeni konumu ise yönetim süreçlerinde demokratik ve katılımcı anlayışı gerektirmiştir.

Devlete biçilen yeni pozisyon sosyo-ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın geliştirilmesi hedefini ertelemiş değildir. Küreselleşme süreci kalkınma hedefinin sağlanmasında devletin sivil toplum ve özel sektör vb. aktörler ile ortaklık kurmasına yol açmıştır. Küreselleşme süreci yönetsel kademe olan yerel yönetimleri iki başlıkta öne çıkarmıştır. Birincisi; katılım ve demokrasinin birincil uygulama alanı olarak yerel yönetimler ön plana çıkmıştır. İkincisi; yerel yönetimler sahip olduğu imkan ve potansiyel itibarıyla kalkınma açısından merkez(ler) olarak kabul edilmiştir. Türkiye planlı kalkınma olgusu ile Cumhuriyetin ilanı ile tanışmıştır. Türkiye açısından 1923 İktisat Kongresi, Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ve 1963 tarihli ilk Kalkınma Planı temel hamleler olmuştur. Kalkınma hamleleri içinde yerel unsurlar ve yerel yönetimler çeşitli dönemlerde öne çıkmışlardır. Bu açıdan kalkınma planları ülkemizin sosyo-ekonomik hedeflerinin belirlenmesinde yerel yönetimleri de bir aktör olarak görmüştür denilebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında köy kalkınması öne çıkarılırken sayısının ve nüfusunun artması ile kent sorunları kalkınma planlarında ele alınmaya başlanmıştır. Kalkınma planlarında kent daha çok yetki, görev ve mali yapıları ile ele alınmış bu konularda kısmi iyileştirmelere gidilmiştir. Dünya toplumlarının yaşadığı siyasal değişimler yerel yönetimlerin demokratik ve katılımcı yönünü ortaya çıkarmıştır.

¹ Etik kurul izni gerektiren çalışmalar arasında yer almamaktadır.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü/Yönetim Bilimleri, serifoner@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9446-7394>

Bunun yansıması olarak ülkemizde de yerel yönetimlerin demokratik ve katılımcı bir modele evrilmesine yönelik temel hedefler kalkınma planlarına yansımıştır. Kent yönetimleri demokratik ve katılımcı yapılar olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Ayrıca kalkınma planları yerel yönetimlerin asıl sorumluluk alanı olan kent hizmetlerinin nitelikleri ve türleri açısından vizyon ve hedef belirleme aracı olmuştur. Bu çerçevede Kalkınma planlarında kent odaklı; ulaşım, alt yapı, barınma, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik vb. pek çok alanda hedefler konulmuştur.

Türkiye’de 1963’den bu yana 10 kalkınma planı hazırlanmıştır. Son olarak 23 Temmuz 2019’da 11. Kalkınma Planı uygulamaya girmiştir. Kalkınma planları sosyo-ekonomik açıdan öne çıksa da aslında tüm kurumsal yapılara yönelik hedef ve politikalar belirler. Türkiye’de hazırlanan kalkınma planları da yerel yönetim alanında da değişim ve dönüşüm odaklı olmuştur. Yayınlanan 11. Kalkınma planının içeriğinde geçmiş dönem planlarına ait atıflar bulunmaktadır. En önemli nokta ise; yerel yönetimlere ilişkin yeniden reform yapılacağı belirtilmesidir. Ayrıca insan odaklı şehir; yeşil şehir; akıllı şehir; kaliteli hizmet sunumu; katılımcılık; şeffaflık; hesap verilebilirlik; optimum coğrafi alan vb. kavramlara yer verilmektedir. Tüm bunlar 11. Plan döneminde yerel yönetimlere ilişkin değişimin devam edeceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Planları, Yerel Yönetimler, Değişim.

ABSTRACT: Depending on the socio-economic, technological and political changes in the historical process, the responsibility of the state has been renewed. As far as the era is concerned, it undertook basic public services such as state security and justice. Diversification of social segments due to population increase, different demands and expectations have increased especially the financial burden of the state. This situation rendered the status of the state controversial in terms of offering public services and introduced the phenomenon of a minimal state. The new system introduced a model that distributes central powers among local elements, the private sector, and non-governmental organizations in the offering of public services. The model provides that the state should adopt a regulating and supervising position instead of directly producing one. And the new position of the state required democratic and participatory understanding in the governing processes.

This new position seen fit to the state has not delayed the goal of socio-economic development and social welfare. The process of globalization enabled the state to form a partnership with actors such as the civil society and the private sector in fulfilling the aims of development. The globalization process called for local administrative governments, in two ways. First; local governments were at play as the means of primary application of participation and democracy. Second; local governments were accepted as the center(s) concerning development thanks to their capabilities and potential. Turkey was introduced with the concept of planned development with the proclamation of the Republic. For Turkey, the Economic Congress of 1923, the establishment of the State Planning Organization and the first Development Plan of 1963 have constituted the main steps. In the development steps, local elements and local administrations came to the fore in different periods. In this respect, it is safe to say that development plans also regarded the local governments as actors in determining the socio-economic goals of our country. While rural development was emphasized in the first years of the republic, increasing urban population and urban problems necessitated these problems to be addressed in development plans. In the

development plans, a city was mostly treated keeping in mind the authorities, duties and financial structure; and partial improvements were made on these issues. Political changes experienced by the world's societies revealed the democratic and participatory aspects of local governments. As a repercussion of this, the main aims for the evolution of local governments into a democratic and participatory model in our country are reflected in the development plans. City administrations started to be defined as democratic and participatory structures. Besides, development plans have been a vision and goal setting tool in terms of characteristics and types of urban services, which are the main areas of responsibility of local governments. In this framework, in city development plans, city-focused aims have been defined in various fields such as transportation, infrastructure, shelter, socio-economics, etc.

Since 1963, 10 development plans have been issued in Turkey. Finally, on July 23 2019, the 11th Development Plan was issued. Although development plans come to the forefront from a socio-economic point of view in general, they actually set goals and policies for all institutional structures. In Turkey, the development plans prepared has been focused on the changes and transformations in the local government area. The 11th Development Plan contains references to these previous plans. The most important point seems to be the strong emphasis on the re-reform of local governments. Also; people oriented cities, green cities, smart cities, quality service delivery, participation, transparency, accountability, optimum geographical area and etc. concepts take part in the plan. All this shows that change in local administrations will continue in the 11th plan period.

Keywords: Development Plans, Local Government, Change.

GİRİŞ

Günümüzün sosyo-ekonomik açıdan rekabetçi küresel gerçeklerinin karmaşık bir hal alması toplumsal kesimlerin kalkınma eksenli temel yaşam beklentilerini ve gelecek planlarını doğrudan etkilemektedir. Artan nüfus yoğunluğu, çarpık kentleşme, kontrolsüz göç, işsizlik, sosyal refah ve güven ortamının zedelenmesi, çevresel kirlilik vb. artan çeşitlenen ancak azalmayan sorunlar yaşamsal beklentilerinin ve gelecek planlarının yeni şartlara göre revize edilmesini ve mutlak suretle stratejik olarak planlanmasını gerekli kılmaktadır.

Küresel ölçekte yaşanan iç ve bölgesel çekişmelere endeksli görünen ekonomik ve siyasal belirsizliklerin sosyo-ekonomik ve siyasal etki alanı açısından yeni paylaşım kümeleri ve ilkeleri ortaya konmadan çözü(m)eyecek gibi görünmesi, toplumların iç ve dış dinamiklerini göze alan kalkınma politika ve hedeflerini etkin ve akılcı planlamalarını gerektirmektedir. Bu çerçevede günümüz gerçekliği içinde kalkınma olgusu (belirleyici etki faktörü özelliğini korumakla birlikte) tek başına ekonomi parametresi içine sıkıştırılmayacak kadar önemli ve kompleks bir hal almıştır. Zamanın gereği yaşamsal taleplere erişilebilirlik için bireysel ekonomik güç ne kadar belirleyici ise üretim-tüketim den-

gesi başta olmak üzere küresel rekabet şartları ile mücadele edebilen devletler için ekonomik gelişmişlik bölgesel ve küresel ölçekte etkin olabilmenin temel faktörlerinden olmaya devam etmektedir.

Günümüz küresel ve bölgesel mücadele perspektiflere uygunluk içerecek biçimde sektörel, kurumsal, kavramsal, toplumsal, ilkesel vb. pek çok açıdan kalkınma başlıklarına yönelik politika ve hedefler plan anlayışı içinde bir yol haritası olarak belirlenmektedir. Türkiye örneği açısından çalışmamızda konu edindiğimiz yerleşim alanları ile kalkınma/kalkınma planı buluşması kronolojik açıdan nüfusun kontrolsüz biçimde büyük kent dokuları üzerinde kümelenmesi ile ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin gerçekleştiği dönem Avrupa kentlerinin yaşadığına benzer bir dönüşümün neden olduğu sorunların 1960'lardan itibaren ülkemiz kentsel ölçeğinde yaşanmaya başlanmış olması toplumsal ve bireysel reflekslerin zaman ve mekan farkı gözetmeksizin benzer kıtılara odaklanabileceği anlamına gelmektedir.

Türkiye'de yaşadığımız kentleşme olgusunun olumsuz ve zamanla kontrolden çıkan etkileri kalkınma planı anlayışının en önemli başlıklarından biri olmuştur. Bugüne kadar uygulanan 10 Kalkınma Planının başlıklarından biridir; kentleşme ve kentleşme ile ortaya çıkan yönetsel, yapısal, kurumsal, çevresel sorunlara ilişkin politika arayışları. Coğrafi ve mekânsal yerleşim alanlarının yönetim modeli olarak adlandırdığımız yerel yönetimler kent-kır ölçekli yaşam ve yerleşim alanlarına kurumsal liderlik yapan ve yerel halkın beklentilerinin yanı sıra gelecek vizyonlarının yansıtılacağı yerel/local yönetsel merkez olarak öne çıkmaktadırlar.

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) yerleşim alanlarına ilişkin perspektiflerin ve vizyoner yaklaşım beklentilerinin sergilendiği bir metin olarak 23 Temmuz 2019'da yayınlanmıştır. Planı önemli kılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk kalkınma planı olmasıdır. Bunun yanında diğer 10 Plan Devlet Planlama Teşkilatı ve/veya Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmışken 11. Plan; Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığınca hazırlanmıştır.

Çalışmamızda, 11. kalkınma planının beş temel gelişme ekseninden biri olarak tasarlanan "yaşanabilir şehirler sürdürülebilir çevre başlığı" öncelikli olmak üzere plan bütünü içinde yerel yönetimlere ilişkin ortaya konulan politika ve hedeflemelere yer verilecektir. Planın yerel yönetimler ile ilgili başlıklarında yer alan gelecek yönelimli vizyon ve politikalar ele alınacaktır. Bu çerçevede kalkınma planı ekseninde yerel yönetimlere önümüzdeki plan döneminde düşen roller ortaya konulacaktır.

KALKINMA KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE KALKINMA PLANI

Kalkınma kavramsal açıdan, bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapısının değişim ve gelişim göstererek insan yaşamının maddi ve manevi yönden ilerlemesi ve bu çerçevede genel olarak toplumsal refahın artması olarak tanımlanmaktadır (Çukurçayır ve Tezcan, 2011:40; Bardakçı, vd., 2019:800).

Kalkınma, spesifik anlamda sadece ekonomik gelişmeye atıfta bulunmadığı gibi, toplumdaki sosyal değişim süreçlerinin açıklanmasına da yönelik değildir. Kaldı ki ülkeler ve toplumlar her zaman bir değişim ile iç-içe yaşamaktadırlar. Bu süreçte kaynak dağıtımını ve üretim tekniklerinin yanı sıra kurumların yapıları, hem toplumsal hem insani değerler toplumsal ve bireysel beklentilerde değişime neden olmaktadır. İnsanların yönetsel alışkanlıkları ve uğraşları durağan değil sürekli gelişim içindedir. Bu nedenle kalkınma, yaşanmakta olan sosyal değişimi etkilemek için başvurulan olumlu girişimlerle yakından ilişkilidir. Bu çerçevede kalkınma olgusu: “bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek, değişime girmeyi öneren dinamik bir kavram” (Tolunay ve Akyol, 2006: 118) olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa süreci boyunca kalkınma kavramı bir hedef olarak belirlendi ve 17 Şubat 1923'te İzmir'de iktisat Kongresi gerçekleştirildi. Mustafa Kemal ATATÜRK Kongrenin açılışında; “Tarihsel süreç içinde Türk Devletlerinin gerek ilerleme gerekse gerileme nedenlerini belirleyen temel faktörün ekonomi olduğunu, kurulan yeni Türkiye'yi yüksek düzeye ulaştırabilmek için ekonomimize en çok önem vermemiz gerektiğini ve dönemsel açıdan zamanımızın tamamıyla ekonomi çağı olduğunu” (Erkan, 2019) vurgulamıştır. Ülkemizin sağladığı gelişme ve dünya ülkeleri ile kurulan ilişkilere bağlı olarak kalkınma olgusu sosyal, kültürel, toplumsal dinamiklerin yanı sıra kentler ve kırsal yerleşimler içinde gündemde olmuştur.

Günümüzde küreselleşmenin her alanda belirleyici olmasıyla birlikte geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin ortaya çıktığı ve hemen her ülke toplumlarının oldukça sancılı değişimler/dönüşümler yaşamakta olduğu, uluslararası dengelerin yeniden şekillendiği, ülkeler arasındaki mevcut dengelerinin revize edildiği dönem (ler) den geçilmektedir (Bardakçı, vd., 2019: 798). Yaşanan küresel gelişmeler kalkınma hedeflerini çeşitlendirdiği gibi kalkınmanın neden olduğu iklim değişikliği, küresel ısınma, katı atık, dijital ve biyolojik kirlilik vb. pek çok sorun alanını da ortaya çıkarmıştır. Tam da bu noktada kalkınma olgusunu tartışan bir dünya perspektifi ile karşılaşılmış ve ulus-üstü kuruluşların etkisi ve önderliğinde bu defa iklim değişikliği ile mücadele, küresel ısınma ve bölgesel/yerel roller, yapay zeka ve kamusal/toplumsal yaşama yetkisi, dijital kirlilik, sürdürülebilir kalkınma, geri dönüşüm vb. spesifik kavramsal arka plan ve çözüm arayışları başlamıştır.

Mevcut toplumsal sorunların çözümü ve geleceğin inşası noktasında ülkemizde temel politikaların belirlendiği kalkınma planları 1960'ların ilk çeyreğinde başlamış ve öncelikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının giderilmesi amaçlanmıştır (Çelikkaya, vd. 2018:24). Kalkınma planları 2006 yılına kadar beşer yıllık süreç için uygulanmış (2006 yılında yürürlüğe giren dokuzuncu kalkınma planı ilk ve tek yedi yıllık süreci kapsayan kalkınma planı olmuş) ve kalkınmada öncelikli yöreleri ve teşvik uygulamalarını içermiştir (Bardakçı, vd., 2019:800). Bugüne kadar Türkiye'de 10 Kalkınma Planı hazırlanmış ve uygulamaya aktarılmıştır, Dokuz, On ve On Birinci Kalkınma Plan başlıklarında "Beş Yıllık" ifadesi yer almamıştır:

- 1963-1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1968-1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1973-1977 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1979-1983 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1985-1989 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1990-1994 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 1996-2000 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 2001-2005 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- 2007-2013 *Dokuzuncu Kalkınma Planı (!)*
- 2014-2018 *Onuncu Kalkınma Planı (!)*
- 2019-2023 *On Birinci Kalkınma Planı (!)*

2018 Temmuz'da uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin (CHS) birinci Kalkınma Planı ve Türkiye Cumhuriyetimizin On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023 tarihlerini kapsamak üzere hazırlanmış (bir yıl gecikmeli olarak) 23.07.2019'da yayınlanmıştır.

Ülkemizde kalkınma planları sektörel, kavramsal ve mekânsal perspektifli içerikle ve oldukça geniş/ağdalı şekilde hazırlanmaktadır. Çalışmamızda On Birinci Kalkınma Planı; "coğrafi ve mekânsal yerleşim alanlarının yönetim modeli" olarak adlandıracağımız yerel yönetimlere ilişkin perspektifler, sorun algıları, öngörülen politika ve hedeflemeleri açısından incelenmektedir.

Çalışmamızda doğrudan konuya odaklanmak açısından spesifik olarak "yerel yönetimler" ayrı bir başlık olarak ele alınmamış, bu konuda çalışan akademisyenlerin ve ilgililerin ülkemizdeki yerel yönetim literatürüne, kurumsal yapı ve işleyişine olan mevcut birikim ve yatkınlıklarına (tekrar bilgiler ile meşgul etmek değil) katkı yapmak amacıyla kalkınma olgusu eşliğinde on birinci kalkınma planının yerel yönetim perspektiflerine yoğunlaşmıştır.

ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI: GENEL ÖZELLİKLER VİZYON VE HEDEF

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından teşekkül ettirilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin (CHS) ilk kabinesi 9 Temmuz 2018’de 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararı ile atanmıştır (1 nolu CB Kararı: 2018). Türkiye Cumhuriyeti’nin On Birinci, CHS’nin ise Birinci Kalkınma Planı 18 Temmuz 2019’da TBMM’de Genel Kurulunda onaylanmış ve 23 Temmuz 2019’da yayınlanmıştır (RG: 23.07.2019 S:30840)

Plan hazırlık süreci: Planının hazırlanmasına ilişkin koordinasyon görevi 2017’de yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile Kalkınma Bakanlığına verilmiş ve çalışmalara başlanılmıştır (ÖİK ve Çalışma Grupları El Kitabı, RG: 29.07.2017 S:30138) İlerleyen süreçte yayınlanan CB Kararnamesi ile Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ilke ve amaçlar çerçevesinde kalkınma planı hazırlama görevi (Politika Kurullarının da görüşlerini almak suretiyle) Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığına müşterek görev olarak verilmiştir (13 nolu CB Kararnamesi: 2018).

On Birinci Kalkınma Planı, kamu kurumları ile toplumun tüm kesimlerinin katkılarıyla katılımcı şekilde hazırlanmıştır. Plan hazırlıkları kapsamında 75 ihtisas komisyonu ve 32 çalışma grubu oluşturulmuştur. Türkiye’nin sektörel ve sosyo ekonomik kalkınma önceliklerine yönelik olarak düzenlenen toplantılarda kamu, özel ve sivil toplum kuruluş mensupları ile vatandaşların görüş ve önerileri alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Planın Künyesi Süreç ve Yönetmel İlişkiler

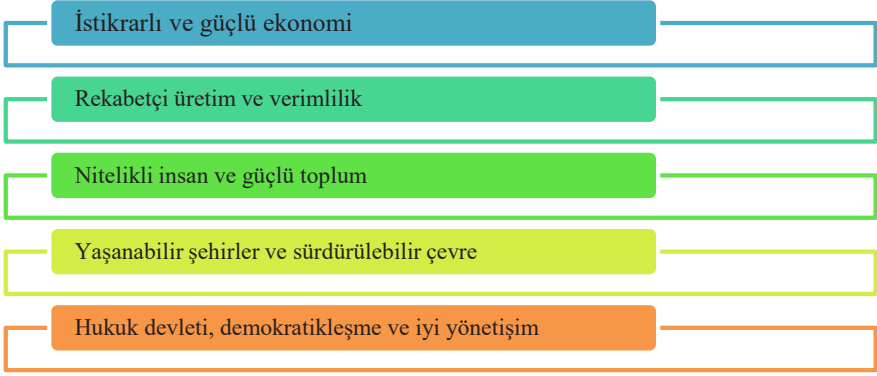

Kaynak: (Öner, 2019:648)

Planın özellikleri: CHS’nin birinci Kalkınma Planı olarak dikkat çeken On Birinci Kalkınma Planı onbeş yıllık yol haritasının ilk beş yıllık dilimine yönelik tasarlanmış ve beş temel başlık belirlenmiştir (Şekil 2). Mevcut CHS’nin ek-

siksiz çalışmasına katkı yapmaya yönelik olarak planın kamu kurumlarınca etkin uygulanması amaçlanmaktadır. Plandaki gelişmeler Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığınca izlenip analiz edilecek sonuçlar Cumhurbaşkanına raporlanacaktır (11.KP 2019:1-3).

Şekil 2: Plan Gelişme Eksenleri

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Plan amaçları: On Birinci Kalkınma Planı değer üretimini ve paylaşımındaki adaleti geliştirmiş güçlü ve müreffeh Türkiye perspektifi vizyonu öngörmektedir. İlgili vizyona ulaşılmasına yönelik planın uzun vadeli kalkınma amacı şu şekilde belirlenmiştir;

- Ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek suretiyle en yüksek insani gelişmişlik seviyesindeki ülkeler arasına girmek, halkın refahını artırmak
- Vatandaşların güvenli yaşam sürebilmelerine yönelik temel hak ve özgürlüklerin hukuk sistemiyle korunmasını sağlamak
- Fırsat eşitliğine dayalı, kolay erişilebilir politikalarla vatandaş odaklı hizmet sunumu gerçekleştirmek (11.KP 2019:26).

On Birinci Kalkınma Planının ilkeleri:

- İnsan odaklı kalkınma
- Toplumsal refahın yaygınlaştırılması
- Kent ve kırsal alanlarda yaşam ortamının iyileştirilmesi
- Bireysel ve toplumsal niteliğin yükseltilmesi
- Katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik, şeffaflık ve verimlilik olarak belirlenmiştir (11.KP 2019:26).

PLAN ÖNCESİ SOSYO-EKONOMİK GELİŞMELER

Planda dönemsel küresel gelişmelerine yönelik olarak: kentsel nüfus artışının yaşanmakta olduğu, kent bölge olgusunun geliştiği, küresel ekonomik sorunların kentte şiddeti tetiklediği ve ayrıca göçle gelen nüfusun kentlerde işsizlik, gerginlik ve mekânsal ayrışmalara neden olduğu tespitlerine yer verilmiştir. Küresel ölçekte kent yerleşimleri açısından sağlanan gelişme olarak ise; kent yönetimlerinde demokratik ve katılımcılığın geliştirilmeye çalışıldığı; Yerel katılım ile gerçekleştirilen kentsel gelişme planlarında sürdürülebilir büyüme ve çevre koruma ilkelerinin öne çıkarıldığı ve Dünyadaki akıllı kentlerde, yaşam kalitesi ve yerel ekonomi perspektifli büyüme planlarının geliştirilmeye çalışıldığı tespitlerine yer verilmiştir (11. KP 2019:12).

Kent ve yerel yönetimler açısından küresel gelişme ve eğilimlerin Türkiye etkileşimleri de ele alınmış özetle şu tespitlere yer verilmiştir:

- Türkiye’de şehirleşme süreci metropolleşme şeklinde sürmektedir
- İç ve yabancı uyruklu dış göçün yoğunlaştığı kentlerde entegrasyon politikaları gerekmektedir
- Türkiye’deki büyükşehir modelinde vatandaş katılımını artıracak yöntemler geliştirilmelidir
- Yerel yönetimlerin akıllı şehir hedeflerine yön verilmektedir.

Planda, Yerel yönetimlerin yapısal dönüşümü; Kırsal yerleşim gelişmeleri; Toplu konut yatırımları ile KÖYDES, SUKAP ve SODES projelerine atıflar yer almıştır (sodes.gov.tr, 08.09.2019) Bu çerçevede büyükşehir belediyelerinin hizmet kapasitelerinin artırılarak ilçe belediyeleriyle yetki çakışmalarının ele alınması gerektiği, Kentsel altyapı yatırımlarıyla yaşam kalitesinin iyileştirildiği kentiçi ulaşım erişilebilirliği çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir (11. KP 2019:17-20).

KALKINMA PLANI: HEDEF (LER) VE POLİTİKA (LAR)

Az önce söz ettiğimiz üzere On Birinci Kalkınma Planı:

- İstikrarlı ve güçlü ekonomi
- Rekabetçi üretim ve verimlilik
- Nitelikli insan ve güçlü toplum
- Yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre
- Hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim olmak üzere beş temel gelişim ekseninden oluşmaktadır (11.KP 2019:26).

Mevcut Plana tüm eksen ve bileşenleri açısından bir bütün olarak bakmakla birlikte aşağıda çalışma sınırimıza uygun biçimde planın hedefleri ve politikaları başlığında yer alan; “yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre” ile “hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim” başlıklarındaki yerel yönetimlerle ilgili amaç, hedef ve politikalar ele alınacaktır.

KENT VE ÇEVRE PERSPEKTİFLERİ

Planda, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre alt başlığında yapılan genel değerlendirmelerde; hızlı nüfus artışı ve şehirleşmenin çevresel kaynaklar üzerindeki baskı unsurlarından olduğu vurgulanmıştır.

Ülkemizdeki yaşam alanlarına ilişkin politika perspektifleri oluşturulurken; İnsan odaklı / Temel kentsel hizmetlere erişilebilirliğinin sağlanması / Yerel hizmetlerin yerindelik ilkesine uygun sunulması / Yaşam kalitesi yüksek yaşam alanı oluşturma ilkeleri belirlenmiştir. Sadece kent yaşamı değil kırsal yaşam kalitesine yönelik ekonomik ve sosyal destekler yapıldığı ifade edilmiştir. Öte yandan kentlerin sürdürülebilir gelişimi kavramı çerçevesinde gerekli tedbirlerin alınması, politika süreçleri ve uygulama aşamalarında tüm paydaşların katılımı ve kapsamlı işbirliği ilkesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Yaşanabilir şehirler sürdürülebilir çevre konusunda belirlenen hedef ve politika başlıkları şunlardır (11 KP 2019: 170-187);

- Şehirleşme
- Konut
- Kentsel dönüşüm
- Kentsel altyapı
- Kırsal kalkınma
- Bölgesel gelişme
- Çevrenin korunması
- Afet yönetimi

Kentleşme: Kalkınma planının yerel yönetim vizyon hedef ve politikalarını yansıması olan şehirleşme başlığında; insan odaklı, doğal yaşama ve mevcut tarihsel mirasa duyarlı, kentin temel ihtiyaçlarının adil ve erişilebilir sunulduğu, mevcut yaşam kalitesi yüksek değer üreten yerleşimler oluşturma amacı (Öner, 2019:657) esas alınmıştır. Şehirleşme politikaları içinde küresel yönetsel ilkelere, kurumsal raporlarda ve akademik metinlerde rastlanan perspektiflere yer verilmiş ve bazı yeni önerilere getirilmiştir.

Bu çerçevede plan kapsamında öngörülen politika ve tedbirler şunlardır (Şekil 3):

- Kent planlamasının kalkınma vizyonu ile eşgüdüm içinde belirlenmesi
- Kamusal alan erişim ve güvenliğine ilişkin mahalle bazlı tedbirler geliştirilmesi
- Yerel yönetimlerin ihtiyaç analizi yapmaları
- Yeşil kent vizyonu sağlanması
- Kentlerde yatay mimarinin esas alınması
- Kırsal ve kent planlamada paydaşların etkili katılımının sağlanması
- Medeniyetimizi yaşatan kent beratı ve özgün mahalle sertifikası uygulamasına geçilmesi
- İl, ilçe ve mahalle ölçeğinde kentsel veri altyapısının oluşturulması
- Akıllı kent uygulamalarının teşvik edilmesi
- Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi araçlarının geliştirilmesi.

Söz konusu politikaların uygulanmasıyla 2023 yılına kadar, Medeniyetimizi yaşatan şehir beratı alan şehir sayısının 26; Özgün mahalle sertifikası alan yerleşim sayısının 81 olması hedeflenmektedir (11 KP 2019:174).

Şekil 3: Şehirleşme Politika ve Tedbirler

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Konut: Konuta ilişkin temel amaç oluşturulurken dar gelirlilerin öncelendiği ve günümüz konut standartlarını ifade eden kavramsal perspektiflere yer verilmiştir. Öncelikle düşük gelir sahibi vatandaşlar olmak üzere herkesin; yaşanabilir ve dayanıklı aynı zamanda tüm temel altyapı imkanlarının devamlılığı olan konuta erişiminin sağlanması amaçlanmıştır (11. KP 2019:175).

Konut açısından çerçevesi çizilen temel amaçlara erişim noktasında öngörülen politika ve tedbirleri aşağıdaki şekilde başlıklandırabiliriz;

- Konut ihtiyacının giderilmesi konusunda dar gelirlilere öncelik verilmesi
- Herkesin yaşanabilir, güvenli temel altyapı hizmetlerine sahip vb. nitelikleri taşıyan konut erişiminin sağlanması
- Konut ihtiyacının belirlenebilmesi için konut stokunun tespit edilmesi
- Kamunun piyasanın denetimi ve düzenlenmesi rolünün güçlendirilmesi
- Kamunun konuttan sorumlu birimleri arasında koordinasyonun geliştirilmesi
- Konut standardizasyonunun geliştirilmesi
- Arz-talep perspektifli konut veri tabanı oluşturulması. Söz konusu politikalar çerçevesinde plan dönemi içinde 2023 yılına kadar toplam 270.802 konut üretimi hedeflenmektedir.

Kentsel dönüşüm: Afet tehlike/riski taşıyan alanlar diğer riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerin sağlıklı ve güvenli yaşama tesis edecek şekilde dönüştürülmesi ve kent yaşamına kazandırılması kentsel dönüşümün temel amacı olarak belirlenmiştir (11.KP 2019:175-177). Sonuçları ve yaşanan süreçler açısından kent tarihimiz en önemli başlıklarından olan kentsel dönüşüm afet risk analizi sonucunda öngörülen tehditler açısından bakıldığında günümüz güvenli ve yaşanabilir şehir hedefinin en önemli araçlarından biri/birincisi olarak görülmektedir. Bu çerçevede kentsel dönüşüm amaçlarına ulaşmak için öngörülen politika ve hedefler şu başlıklar altında özetlenebilir (Şekil 4):

- Yatay mimari anlayışıyla yaşam kalitesinin yükseltilmesi
- Kentli bireylerde kentlilik bilincinin geliştirmesi
- İl ölçekli belirlenen kentsel dönüşüm stratejilerinin takip edilmesi
- Dönüşüm sürecinin işletilmesinde sosyal etki analizlerinin yapılması ve katılımın esas alınması
- Kentsel dönüşüm uygulamalarında “çok ölçütlü değerlendirme modeli”nin uygulanması
- Kentsel dönüşüm çalışmalarında yerli ve yenilikçi malzemelerin kullanımının desteklenmesi
- Dönüşüm alanlarındaki vatandaşlara düzenli finansal destek sunulması. 2023 yılına kadar tüm illerin kentsel dönüşüm strateji belgesi sahibi olması hedeflenmektedir.

Şekil 4: Kentsel Dönüşüm Politika ve Tedbirler

Kaynak: (Öner, 2019:660)

Kentsel altyapı: Kent nüfusuna sağlıklı, güvenilir içme/kullanma suyu ulaştırılması; atık suyun etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi; geri dönüşüm ve atık yönetiminde etkinliğin sağlanması; kentiçi ulaşım hizmetinin erişilebilir, güvenli ve sürdürülebilir ilkeler çerçevesinde sunulması amaçlanmaktadır (Şekil 5).

İçerik olarak “içme ve kullanım suyu”, “katı atık yönetimi ve geri kazanım” ve “kentiçi ulaşım” başlıklı amaçların belirlenmesine karşın koordineli ve sürdürülebilir çalışmalar bütünü gerektiren kentsel altyapı konusu “yaşanabilir ve sağlıklı çevre” perspektifinin en kapsamlı politika başlıklarından birini oluşturmaktadır.

Planda belirlenen amaçlar ekseninde öngörülen politika(lar) ve hedefler(ler) şunlardır:

- Su kaynaklarına ilişkin kuraklık yönetim vb. strateji ve eylem planlarının uygulanması
- Arıtılmış atıksuların yeniden kullanılması
- İçme suyu ve atık su hizmetlerinin standartlara uygun sunulması
- Ulusal su bilgi sistemi yaygınlaştırılması
- Büyükşehir dışındaki illerde su-kanalizasyon idaresi kurulması
- Sukap programının geliştirilmesi
- Katı atık yönetiminin etkinleştirilmesi
- Sıfır atık projesi yaygınlaştırılması
- Kent içi ulaşımında toplu taşımanın ve motorsuz ulaşımın özendirilmesi

- Yaya yolu ve kaldırım standartlarının oluşturulması
- Kent merkezlerinin yayalaştırılması
- Ulaşım politikaları açısından Ulusal AUS Strateji Belgesi (hgm.uab.gov.tr, 09.09.2019) ve 2019-2022 Eylem Planı çalışmaları tamamlanıp uygulanması (11.KP 2019:177-180). Bu arada Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planına yönelik Cumhurbaşkanlığı Genelgesi 24 Aralık 2019 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Söz konusu politikalar çerçevesinde 2023 yılında artırılmış atık suların yeniden kullanımının %10'a çıkarılması; İçme suyu kayıp kaçak oranının %25'e düşürülmesi; Bisiklet yolu uzunluğunun toplam 4.048 km'ye ulaşması hedeflenmektedir.

Şekil 5: Kentsel Altyapı Politika ve Tedbirler

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Kırsal kalkınma: Ülkemizde büyükşehir yönetim sisteminin il sınırları ve belediye sınırları ile eşleştirilmesi sonucu oluşan hizmet alanının genişlemesi kırsal yerleşim alanlarının hizmet erişimini öne çıkarmıştır. Bu çerçevede, sürdürülebilir kırsal kalkınma hedefine yönelik olarak üreticiler tarafından oluşturulan birlikler ile aile işbirliği işletmelerin üretim ve istihdam kapasitelerinin artırılması, mevcut hayat şartlarının yükseltilmesi, yoksullukla mücadele bağlamında kırsaldaki mevcut yerleşimlerin devamının sağlanması amaçlanmaktadır (Öner, 2019:653). Özellikle 6360 sayılı Kanunla köylerin mahalle statüsüne dönüşmesiyle söz konusu kırsal alan büyükşehir hizmet sorumluluk alanına dahil olmuştur.

Planın kırsal yerleşim alanları ile yerel yönetim ilişkisi açısından öngördüğü politika(lar) ve tedbir(ler) şunlardır (Şekil 6):

- Kırsal yerleşimlerin yatırım ve hizmet eksikliklerinin giderilmesi
- Büyükşehirlerde mahalleye dönüşen yerleşimlerde Kırdes projesi başlatılması
- Köydes projesinin devamının sağlanması
- Kırsal iskâna yönelik kaynakların etkin kullanımında koordinasyon sağlanması
- Kırsal ölçek hayat standartlarının yükseltilmesi ve kapasite gelişimi
- Kırsal istatistikler ile köy envanter bilgi sisteminin oluşturulması.

Öngörülen politika ve tedbirler çerçevesinde 2023 yılı itibariyle Köydes ve kırdes kapsamında toplam 148.490 km köy yolunun tamamlanması ve ulaşım kalitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Şekil 6: Kırsal Kalkınma Politika ve Tedbirler

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Bölgesel Gelişme, Çevre Kkoruma ve Afetlerin Yönetimi

Bölgesel gelişme kavramının önümüzdeki dönemde özellikle “kent-bölge” kavramı ile yerel yönetim gündemine gireceği ve küreselleşme ekseninde etkileşimi üzerinde yoğunlaşacağı öngörülmektedir. Küreselleşme rekabete dayalı ekonomik yeniden yapılanmayı gerektirirken ayrıca mevcut kurumsal işleyişte değişimi gündeme getirmekte ve bu çerçevede küreselleşme sürecinde mekan-sal ölçeklerin yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Eraydın, 2019).

Bölgesel gelişme kavramı içinde pek çok parametreyi barındırmaktadır: çevre, iklim, yönetim, küreselleşme, yerellik, yerleşim ve kentsel altyapıların dönüşümü vb. Yirmibirinci yüzyılın ikinci on/yirmi yılına etki etmesini beklediğimiz bölgesel gelişme eksenli kent merkezlerinin eşleştirilmesi ve/veya revizyonu konusuna bir tür önlem alma sayılabilecek biçimde on birinci planda bölgesel gelişme “Yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre” başlığı içinde kendine yer almıştır.

Bölgesel gelişme: Bölgesel gelişme başlığında öngörülen hedeflemeler şunlardır (11.KP 2019:170-172):

- Bölgesel kalkınmanın kurumsal yapısının ve yönetişimin etkinleştirilmesi
- Kalkınma ajanslarının daha etkin ve verimli kılınması (5449-Kanun, RG: 08.02.2006 S: 26074)
- Bölgesel gelişme mevzuatının güncellenmesi
- Görece geri kalmış bölgelerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi
- Cazibe merkezlerini destekleme programı uygulanmasına devam edilmesi (Bakanlar K.Kararı:2017)
- Sodes programının yeniden yapılandırılması (sck.gov.tr, 09.09.2019).

Çevrenin korunması: İçinde bulunduğumuz yüzyılın küresel ve/veya bölgesel tutum, politika ve uygulama araçlarının kapasitelerinin birincil belirleyicilerinden olması muhtemel görünen çevre koruma (küresel-bölgesel-yerel iklim değişiklikleri) konusunda planda öngörülen hedeflemeler şunlardır (11. KP 2019:183-185):

- Kamu, özel sektör, mahalli idareler ve NGO (sivil toplum kuruluşları) işbirliğinin geliştirilmesiyle etkin çevre yönetiminin sağlanması
- Toplumsal çevre bilincinin geliştirilmesi
- Çevre konulu yönetim mevzuatın güncellenmesi
- Çed, vb. denetim mekanizmalarının geliştirilmesi
- Uluslararası iklim değişikliği konusundaki sorumluklara yönelik tedbirlerin alınması
- Yerel-bölgesel iklim değişikliği ve hava kalitesi eylem planlarının oluşturulması
- Gürültü yönetiminin geliştirilmesi ve stratejik gürültü haritaları hazırlanması
- Çevresel verilerin toplanmasında standartların geliştirilmesi ve kamuoyu ile paylaşımı

Afet yönetimi: Ülkemiz açısından birlikte yaşanılması gereken bir süreç ve gerçeklik olan afet(ler) yönetim kapasitesi açısından yerel yönetimlerinde görev alanı içinde bulunmakla birlikte genel belirlemenin ve makro tedbir kümelerinin merkezi yönetim odaklı olması beklentisinden hareketle planda afet yönetimine ilişkin bazı ilkesel faktörler belirlenmiş görülmektedir. Bu çerçevede planda (11. KP 2019:185-188);

- Ülke geneli ve il afet risk azaltma planlarının hazırlanması
- İklim değişikliğinin olası etkilerini içeren afet ve risk haritaları hazırlanması

- İstanbul'da deprem risk azaltma ve güçlendirme çalışmalarının devam etmesi
- Afet yönetimi açısından kurumlar arası sürdürülebilir iletişim altyapısının tesisi
- Toplumsal ölçekte afet ve acil durum farkındalığının geliştirilmesi
- Afet yönetim imkanlarının yerelde güçlendirilmesi

DEMOKRASİ VE KATILIM EKSENLİ YÖNETİM PERSPEKTİFLERİ

On Birinci Kalkınma Planının hedef ve politikalarına ilişkin 5 temel gelişme ekseninden biri olan Hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim başlığında yerel yönetimlere ilişkin amaç, politika ve tedbirler belirlenmiştir. Kalkınma planı dönemsel açıdan öngördüğü yerel yönetim modeline ilişkin amaç perspektifini evrensel yerel yönetim literatürüne uygun şekilde biçimlendirmiş görünmektedir. Plan içinde oldukça kapsamlı bir başlıklandırma altında belirlenen amaçlar şunlardır;

- Yerel yönetim kuruluşlarının etkin ve kaliteli hizmet sağlaması
- Kurumsal işleyişin katılımcı araçlarla geliştirilmesi
- Mali sürdürülebilirliğin sağlanması
- Yerel yönetimlerin şeffaf ve hesap verebilir yapıya kavuşturulması
- Vatandaş memnuniyetinin geliştirilmesi

Kalkınma planının yerel yönetimlere ilişkin belirlediği amaçların 2003 tarihli kamu yönetimi temel kanun tasarısında (Başbakanlık:2003) ve 2004-2005 yılları arasında gerçekleştirilen yerel yönetim reformu kapsamında güncellenen mevzuat metinlerinde (5393-5216 sayılı Belediye Kanunları ve 5302 Sayılı İl Özel İdare Kanunu) bulunduğunu ayrıca öngörülen tüm ilkesel yaklaşımların yeni kamu yönetimi anlayışının kurumsal hedefleri arasında yer aldığını söylemek gerekir (Öner, 2006:7-8). Bu noktada yirmi birinci yüzyılın üçüncü on yılına yönelik olarak on birinci plan yerel yönetimler açısından yeni bir perspektif ve vizyon koymamıştır. Önceki planlarda ve saydığımız metinlerde yer alan ilkesel perspektiflerin tekrarlanması aynı zamanda geçmiş dönemlerde bu hedeflere ulaşamadığının itirafı olarak değerlendirilebilir. Ancak önceki dönemlerde de hedeflenen bu amaçlara yer verilmesi söz konusu başlıkları önemsizleştirmemekte tam tersine kavramsal çerçevenin sürdürülebilirliği ve farkındalığa yönelik ciddi bir atfı olarak görülmektedir (Öner, 2019:656).

Yerel yönetimler açısından öngörülen politika ve hedefler şunlardır (Şekil 7):

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca belediyelere hizmet önceliklendirme rehberi geliştirilmesi

- Yerel yönetimlerin stratejik plan öncelikleri ile kaynak tahsislerinin uyumun artırılması
- Yerel yönetim hizmet standartlarına ilişkin mevzuatın güncellenmesi
- Yerel yönetim personelinin uzmanlaşma kapasitesinin artırılması
- Belediye karar süreçlerine vatandaş katılım ve denetiminin güçlendirilmesi
- Yerel yönetimlerin optimum hizmet ve coğrafi alan büyüklüğüne göre çoklu ölçüt tasnif sistemine göre yeniden yapılandırılması
- Büyükşehirlerde mahalleye dönüşen yerleşimlerin hizmet erişimlerinin kolaylaştırılması
- Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin yetki ve sorumlulukları yeniden değerlendirilmesi
- Kent esenliği ve güvenliğinin güçlendirilmesi
- Yerel yönetimlerin sokak hayvanlarının rehabilitasyonu projelerinin desteklenmesi.

Şekil 7: Yerel Yönetimler Politika ve Tedbirler

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

DİĞER PLAN BAŞLIKLARINDA YEREL YÖNETİM YAKLAŞIMLARI

Kalkınma Planına bütüncül bir yaklaşım ile baktığımızda farklı başlıklardaki politikalar arasında da yerel yönetimlere ilişkin atıflara rastlanmaktadır.

İstikrarlı ve güçlü ekonomi başlığında; Yerel yönetimlerin öz gelirleri artırılacak / Belediye Gelirleri Kanunu yeniden düzenlenecek.

İş ve yatırım ortamı başlığında; Mahalli idarelerin yatırım izinlerine ilişkin uygulamaları basitleştirilecek / E-belediye uygulaması yaygınlaştırılacak / Şehirlerin yaşam kalitesini yükseltmek ve nitelikli işgücüne yönelik mevcut istihdamı artırmak üzere “Üreten Şehirler Programı” geliştirilecek.

Sektörel politikalar başlığında; Yerel yönetimleri yatırım projelerine ilişkin standardizasyon sağlanacak / Cumhurbaşkanlığında mahalli idare yatırım projelerinin ve harcamalarının izlendiği yapı kurulacak.

Lojistik ve ulaştırma başlığında; Akıllı ulaşım sistemleri (AUS) tüm belediye vb. mahalli yönetimleri kapsayacak şekilde tamamlanacak.

Ailenin güçlendirilmesi başlığında; Aile bireylerinin birlikte zaman geçirebilecekleri aile dostu çevre ve mekânların yaygınlaşması için yerel yönetimler desteklenecek.

Sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele başlığında; Sosyal yardım programlarının etkinliği sağlamaya yönelik olarak kamu kurumlarının yerel yönetimlerle karşılıklı veri paylaşımı sağlanacak / Kırsal yerleşim alanlarındaki vatandaşların sosyal yardımlara erişimlerinin kolaylaştırılmasına yönelik yerel yönetimlerin mevcut imkanları artırılacak.

Kültür ve sanat başlığında; Kentlerdeki kültür yapılarının kentte alternatif mekân olarak benimsenmesine yönelik tasarımlar yapılacak / Kültürel kimliğe ve yapıya uygun kentsel tasarımlar üretilecek / Kente kimlik katan mekânlar yerel yönetimlerce markalaştırılacak

Nüfus ve yaşlanma başlığında; Evde bakım hizmetlerinde yerel yönetimlerin rolü genişletilecek.

Hukuk devleti ve demokratikleşme başlığında; Yerel yönetimlerin hali hazırdaki hizmet kapasitelerinin iyileştirilmesi ayrıca kurumsal işleyişin açık ve hesap verilebilirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

İyi yönetim başlığında; Kent konseyi modelinin aktif kılınmasına yönelik düzenleme yapılması / İmar değişikliği süreçlerinin şeffaflaştırılması ve elektronik ortamda yayımlanmasının sağlanması

Kamusal nitelikli hizmetlerde e-Devlet uygulamaları başlığında; e-Devlet üzerinden sunulan yerel yönetim hizmet sayısı artırılacak / e-Belediye bilgi sistemi projesi tamamlanacak.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları (SKA) başlığında; SKA'ların koordinasyonunu sağlamak üzere Strateji ve Bütçe Başkanlığında kurulacak Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Koordinasyon Kurulunda yerel yönetimlerin de katılımının sağlanması.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu kısmında konuyla ilgili araştırma yapan akademisyenlerin, yerel yönetim(ler) alanına ilgi duyan kişi ve kurumların dikkatinin yoğunlaşmasına katkı sağlamak amacıyla plan kapsamında öne çıkan noktalara ilişkin ayrıntılı sayılabilecek bir değerlendirme yapılacaktır.

Kalkınma planları ülkemizde niteliği ve içeriği itibarıyla kamu kuruluşları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve toplumsal kesimlerin tüm aktörlerine yönelik gelecek vizyon ve hedefi koymakla birlikte politika ve kurumsal yapısal araçlar tespit etmektedir.

On Birinci Kalkınma Planında Yerel Yönetimlere ilişkin yaklaşımlar açısından dört ana perspektif dikkati çekmektedir. Birincisi: Planda geçmiş dönem planlarında yer alan kavramsal unsurların tekrar ediliyor görünmesi. İkincisi: Küresel açıdan sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik ve uluslararası toplumun gündeminde olan gelişmelerin toplumun beklentilerine cevap verecek şekilde yönetsel, kurumsal vb. değişimlerle eklemlenmeye yönelik vizyon ve politika tedbirlerinin belirlenmiş olması. Üçüncüsü: Küresel rekabet şartlarına uyum, yerel kalkınma ve rekabet şartlarına hazırlık noktasında kent ve kırsal kalkınma bir arada ele alınmış ve üstelik kent-bölge olgusu yeni bir yaklaşım olarak belirlenmiştir. Dördüncüsü: Yerel ölçekte toplumsal beklentilerin karşılanmasına yönelik Büyükşehir modeli merkezli yine ve yeniden yerel yönetim reformunun güçlü şekilde vurgulanmış olmasıdır.

© Planda geçmiş dönemde yerel yönetim vizyonu içinde yer alan ve yeni kamu yönetimi anlayışının kurumsal yapıya aktarımını gerektiren kavramsal unsurlar tekrar edilmiştir. Bu çerçevede yerel yönetimlerde katılım, demokrasi, şeffaflık, hesap verilebilirlik, hizmete erişim, insan odaklılık, vatandaş memnuniyeti başlıklarına yer verilmekte ve yerel demokrasi ve katılım açısından iyi yönetim/good governance alt başlığı dikkat çekmektedir.

Yerel demokrasinin araçsal boyutunun karar alma süreci içine “sıkışmışlığı” ve/veya gerek toplumsal kesimler gerekse kamu açısından “kolaycılığı” bu planda da yerini korumaktadır. Örneğin kırsal ve kent planlamasında paydaşların etkili katılımının sağlanması politika olarak belirlenmiştir. Yeni bir yaklaşım sayılabilecek biçimde iyi yönetim başlığında;

- Kent konseylerinin etkinliklerinin artırılmasına yönelik düzenleme yapılması
- Dezavantajlı kesimlerin katılım imkanlarının geliştirilmesi
- Yerel yönetimlerde imar değişikliği, hizmet önceliklerinin belirlenmesi vb. karar alma süreçlerinin şeffaflaştırılması ve internet üzerinden yayımlanması bir politika olarak yer almıştır.

Sosyo-ekonomik vb. pek çok küresel gelişme, planın dikkate aldığı etki faktörlerinden biridir ve bunun yansımaları yerel yönetimlere ilişkin yaklaşımlara eklenmiş görünmektedir. Bu çerçevede Planda öngörülen yeni yaklaşım başlıkları şunlardır:

- Mahalli idarelerin yatırım izinlerine ilişkin uygulamaların basitleştirilmesi
- Şehirlerin yaşam kalitesini yükseltmek ve işgücü istihdamının niteliğini artırmaya yönelik Üreten Şehirler Programı geliştirilmesi
- e-Belediye bilgi sistemi projesinin tamamlanıp yaygınlaştırılması
- e-Devlet üzerinden sunulan yerel yönetim hizmet sayısının artırılması
- Yerel yönetim yatırım projelerine ilişkin standardizasyon sağlanması
- Cumhurbaşkanlığı bünyesinde mahalli idare yatırım projelerinin ve harcamalarının izlendiği bir yapı kurulması
- Akıllı ulaşım sistemlerinin (AUS) yerel yönetimleri kapsayacak şekilde tamamlanması
- Aile dostu çevre ve mekânların yaygınlaşması için yerel yönetimlerin desteklenmesi
- Kültürel kimliğe ve yapıya uygun kentsel tasarımların geliştirilmesi
- Yerel yönetimlerin şehre kimlik katan mekânları markalaştırma uygulamalarının teşvik edilmesi
- Yerel yönetim personelinin uzmanlaşma düzeyi ve kapasitesinin artırılması.

Bunların yanında yerel ölçekte konut, altyapı, ulaşım, planlama vb. ihtiyaçlara yönelik politikalara da yer verilmiştir. Söz konusu ihtiyaçlar demetinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik mekânsal planlama uygulamalarında insan odaklılık ve yaşam kalitesi ilkelerine güçlü vurgu yapılmıştır. Ayrıca uluslararası toplumun ve ulus-üstü kuruluşların gündemleri ile uyumlu biçimde; Uluslararası iklim değişikliği konusunda üstlenilen sorumluklara yönelik tedbirlerin alınması; Yerel ve bölgesel iklim değişikliği ve hava kalitesi eylem planlarının oluşturulması öngörülmüştür.

İklim değişikliklerine bağlı artan ve çeşitlenen doğal afet yönetimi konusunda; Ülke geneli ve il ölçeğinde afet risk azaltma planları ile iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin afet ve risk haritaları hazırlanması; Toplumsal farkındalığın geliştirilmesi; Yerel düzeyde afet yönetim kapasitelerinin güçlendirilmesi başlıklarına yer verilmiş ve bu konularda yerel yönetimlere düşen rollere atıf yapılmıştır.

© Küresel siyaset ve sosyo-ekonomik gerçekliğin yansıması olarak kentlerin ve/veya kırsal ölçek dahil tüm yaşam alanlarının artan rekabet şartlarına uyum sağlaması planın yerel yönetimlerle ilgili bir başka perspektifini teşkil etmektedir. Bu çerçevede; Şehir planlamasının kalkınma vizyonu ile eşgüdüm içinde belirlenmesi; Kentsel veri altyapısının oluşturulması; Akıllı şehir uygulamalarının teşvik edilmesi; Kentsel yaşam kalitesinin ölçüm araçlarının geliştirilmesi; Bölgesel kalkınma ve kent-bölge yaklaşımının geliştirilmesi; Köy yerleşik alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması; Bölgesel kalkınmanın kurumsal yapısının ve yönetişimin etkinleştirilmesi; Kalkınma ajanslarının daha etkin ve verimli kılınması; Görece geri kalmış bölgelerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi öngörülmüştür. İlgili başlık altında tamamlayıcı nitelikte yeni yaklaşım örnekleri olarak şunlar belirlenmiştir:

- Yeşil şehir vizyonunun sağlanması
- Medeniyetimizi yaşatan şehir beratı verilmesi
- Özgün mahalle sertifikası düzenlenmesi
- Kırsalda yerel yönetimlerin rolünün artırılması
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı başkanlığında kurulacak Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Koordinasyon Kurulunda yerel yönetimlerin katılımının sağlanması. Öte yandan toplumsal duyarlılığın geliştiği bir alana kurumsal cevap/destek niteliğinde yerel yönetimlerin sokak hayvanlarının rehabilitasyonu projelerinin desteklenmesine yer verilmiştir.

© Planın yerel yönetimler açısından gündem belirleyecek perspektifi ise Büyükşehir modeli eksenli “yine ve yeniden” yerel yönetim reformunun güçlü şekilde vurgulanmış olmasıdır. Büyükşehir modelinde en son 6360 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonrasında büyükşehir işleyişi, belde ve köylerin kapatılıp mahalle statüsüne dönüştürülmesi, büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında yetki ve sorumluluk çakışmaları vb. sorunların yerel yönetim literatürüne yansıyan bazı çalışmalarda yer aldığı ve bu sorunların aşılmasına yönelik mevzuat ve kurumsal güncellemeye gidilmesi önerisi getirildiği görülmektedir. Büyükşehir Kanunu ile sağlanan değişiklikle büyükşehir yetki alanı il sınırları olarak belirlenmiş ayrıca köy yönetimleri kentin mahallesi (6360 uygulaması ile bu mahallelerin kırsal mahalle olarak anıldığı görülmektedir) haline dönüşmüştür. Özellikle hizmet alanının genişlemesi ile hizmete en yerel yönetim biriminden erişirken merkezileştirme ile hizmet erişimi zorlaşmıştır (Görgün ve Yörür, 2017:23). Sağlanan değişimle merkeze çok uzakta bulunan yerleşim alanlarında özel yönetim biçimleri oluşturmasının demokrasinin işleyişi açısından yerel halkı etkisizleştirmek anlamına geleceği savunulmuştur (Kalağan, 2018:598). Köy halkı ile belediye sınırları içinde

ikamet eden vatandaşların mahallî ve müşterek ihtiyaçlarının farklılığı büyükşehir tarafından sunulacak hizmetler açısından önemli sıkıntılar barındırmaktadır. Kanun, bu niteliğiyle yerel yönetimler içerisinde temel ve köklü yerleşim birimi olan köyleri yok saymakta, büyükşehir yönetimlerini kırsal yerleşimlere de hizmet götürme sorumluluğu vermekte ve ayrıca sosyolojik olarak devam ediyor olmasına rağmen idari bakımdan kır-kent ayrımını fiilen ortadan kaldırmakta (Sadioğlu vd., 2017:105) olduğu vurgulanmaktadır.

Hizmet alanının genişlemesi Ankara ve Konya örnekleri ile de ele alınmıştır: Yeni büyükşehir kanunu ile Ankara büyükşehir belediyesinin mevcut görevlerinin artması ve hizmet sorumluluk alanının 3,8 kat büyümüş olması köy iken mahalle yönetimine dönüşen uzak yerleşim alanlarına merkez ile aynı standartlarda hizmet götürülmesi konusunda sorunların oluşabileceği yönünde akıllarda soru işareti bırakmaktadır (Ceyhan ve Tekkanat, 2018:36) denilmiş ayrıca Konya örneğinde büyükşehir belediyesinin 6360 sayılı Kanun'dan önce, 3 ilçe ve 212 mahalleden oluşan 2140 km²'lik alandan sorumlu iken, mevcut uygulamayla birlikte 31 ilçe ve 1200 mahalleden oluşan hemen hemen 41.000 km²'lik alandan sorumlu olduğu (Tekin, 2018:101) tespiti yapılmıştır.

Yapılan alan araştırmasına dayalı çalışmaların bazılarında söz konusu teorik çıkarımlara benzer sonuçlara erişilmiştir. Örneğin Sakarya/Kocaali'nde yapılan alan araştırmasında vatandaşa en yakın yönetim kademesinin ilçe belediyeleri olduğu, bunların yerel halkın talep ve beklentilerinden yakından haberdar olan unsurların başında geldiği bu nedenle 6360'ın hizmette yerellik açısından negatif yönleri olduğu ve hizmette yerellik sağlanmasına yönelik özellikle ilçe belediyelerinin güçlendirilmesi gerekliliğini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir (Biricikoğlu ve Yalnızoğlu, 2018:275). Denizli ölçeğinde yapılan çalışmada; ilçe belediyelerinin sorumluluk alanının genişlemesi, merkezi olan mesafenin artması ve mekansal engellerin bazı belediyelerin lojistik-personel vb. sorunlar yaşadıkları ayrıca belediyelerin hizmet sağlama maliyetlerinin arttığı tespitine yer verilmiş bu konularda kanun hükümlerinde uygulamaya yönelik iyileştirici düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç olduğu (Çamdere ve Genç, 2018: 54) tespit ve önerisi yapılmıştır. Benzer biçimde Sakarya/Kocaali ölçeğinde yapılan alan çalışması sonuçları değerlendirildiğinde; Kırsal alanlar için yeni kanuni düzenleme(ler) yapılması; Kırsal alan hizmetlerine yönelik büyükşehir-ilçe arasındaki görev/yetki paylaşımının ilçe belediyelerinin lehine olacak şekilde yenilenmesi; Yerel nitelikli kamu hizmetlerinin en yakın ilçe belediyesi tarafından sunulmasının olumlu olacağı (Biricikoğlu ve Yalnızoğlu, 2018: 279) tespitleri paylaşılmıştır.

Söz konusu akademik çalışmaların sonuçları arasında mevcut büyükşehir sistemini olumlayan görüşler olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Ancak

On Birinci Kalkınma Planının yerel yönetim reform vurgusu ile eklemlenmek açısından ilgili çalışmalarda plan vizyonu ile çakışan sonuçlara odaklandığımız dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede akademik literatürde ortaya konulan büyükşehir temelli reform beklentisinin kalkınma planına yansımaları ve büyükşehir modeli başta olmak üzere yerel yönetimlerde yeniden yapılanma ihtiyacına yönelik vurguları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Yerel yönetimlerin optimum hizmet ve coğrafi alan büyüklüğüne göre çoklu ölçüt tasnif sistemine göre yeniden yapılandırılması
- Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin yetki/sorumluluklarının yeniden değerlendirilmesi
- Büyükşehirlerde köy/belde den mahalleye dönüşen yerleşim alanlarına yönelik Kırdes projesi uygulanması
- Büyükşehir dışındaki il ve ilçelerdeki kırsal ve belde yerleşimleri için Köydes projesinin devam ettirilmesi
- Büyükşehirlerde köyden mahalleye dönüşen yerlerde hizmete erişimin kolaylaştırılması
- Kent esenliği ve güvenliğinin güçlendirilmesi.

Aslında mevcut sorunlar perspektifinden bakıldığında uygulayıcılar/yerel yöneticiler, bürokratlar, siyasetçiler, konuyla ilgili akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları için yerel yönetimlere ilişkin modelleme ve mevzuat çalışmasına gidilecek olması sürpriz değildir. Planın uygulanmaya başladığı günümüzde ulusal basın-yayın kuruluşlarına yansıyan Ankara merkezli haberlerin içeriğinde bu yönde açıklamalara ve emarelere rastlanmaktaydı ve sonuncusu ise çalışmamızı hazırladığımızı sırada gerçekleşti: Cumhurbaşkanı Erdoğan 11.09.2019 tarihinde 30 Büyükşehir Belediye Başkanını Cumhurbaşkanlığı Külliyesine davet etti (tgrthaber.com.tr, 03.09.2019). Bu davetin içeriği toplantı davetinde kamuoyuna açıklanmamakla birlikte gündem başlıklarından birinin de söz konusu yerel yönetim reformuna yönelik fikir alışverişi olacağı tahmin edilmiştir (ntv.com.tr, 09.09.2019) Gerek planda yer alan yaklaşımlar gerekse kamuoyuna yansıyan bu yöndeki görüşler ve gerekse Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Büyükşehir Belediye Başkanları ile doğrudan temasından hareketle ülkemizde 2020 yılının başlıca konularından birisinin genel kamu yönetimi reformu (ki bu konuda plan da atıflar var) ile birlikte büyükşehir modelinde revizyona gidileceği ve CHS ile büyükşehir modelinin entegre edilmesine yönelik girişimlerin olabileceği izlenimi ve beklentisi bulunmaktadır (tccb.gov.tr, 11.09.2019).

İçinde bulunduğumuz bölgesel coğrafyanın küresel güç odaklarının etkisi ile sürekli değişen, çatışma ve güçlü rekabete açık siyasal ve ekonomik gündeminin yanında; ülke içindeki mevcut temel yaşamsal ve gelecek temelli sorunların aşılması çerçevesinde şekillenen toplumsal değişim beklentilerine yönelik olarak kamu yönetimi ve büyükşehir perspektifli yerel yönetim reformu kapsamında kamu otoritesi, siyasi partiler, yerel yönetimlerdeki seçilmiş ve atanmışlar, yerel halk/hemşehri, özel sektör, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarını önemli ve güçlü işbirliği fırsatı beklemektedir.

KAYNAKÇA

- Bardakçı, S., Karagöz, Y. ve DüNDAR, S. (2019). On Birinci Kalkınma Planında Yer Alacak Öncelikli Kalkınma Politikalarına Yönelik Toplumsal Bakış Açısının İncelenmesi: Tr 72 Bölgesinde Bir Uygulama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi/Electronic Journal of Social Sciences*, 18 (70), 798-817. 13 Kasım 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/675533>. adresinden erişildi.
- Bakanlar Kurulu Kararı. (2017). Cazibe Merkezleri Programının Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar. RG: 11.01.2017, S: 29945. 23 Eylül 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170111.htm>. adresinden erişildi.
- Başbakanlık Genelgesi. (2017). On Birinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonları ve Çalışma Grupları El Kitabı, Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonlarının Oluşturulmasına İlişkin. RG: 29.07.2017, S: 30138. 23 Eylül 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170729.htm>. adresinden erişildi.
- Belediye Kanunu. (2005). RG:13.07.2005, S:25874.11 Haziran 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713.htm>. adresinden erişildi.
- Biricikoğlu, H. ve Yalnızoğlu, Y. (2018). 6360 Sayılı Kanun'un Etkinlik-Verimlilik İle Hizmette Yerellik İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi: Kocaeli İlçesinde Yapılan Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16 (32). 255-284. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/40668/416851> adresinden erişildi.
- Büyükşehir Kanunu. (2004). RG: 23.07.2004, S: 25531. 11 Haziran 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm>. adresinden erişildi.
- Ceyhan, S. ve Tekkanat, S. S. (2018). 6360 Sayılı Kanun ve Ankara İline Etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3 (2). 20-42. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/481665>. adresinden erişildi.
- Cumhurbaşkanlığı (1 nolu) Kararı. (2018). *Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında*. RG: 10.07.2018 S: 30474. 11 Temmuz 2018 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710.htm>. adresinden erişildi.
- Cumhurbaşkanlığı (13 nolu) Kararnamesi. (2018). *Strateji ve Bütçe Başkanlığı Teşkilatı Hakkında*. RG: 24.07.2018, S: 30488. 25 Temmuz 2018 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180724.htm>. adresinden erişildi.
- Cumhurbaşkanlığı (2019/29 Nolu) Genelgesi. (2019). *Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı*. RG:24.12.2019, S: 30988. 25 Aralık 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2019-12-24>. adresinden erişildi.

- Cumhurbaşkanı Erdoğan, Büyükşehir Belediye Başkanlarını Davet Etti.* (2019). <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-30-buyuksehir-belediye-baskanina-davet>,. 09 Eylül 2019 tarihinde erişildi.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan, Büyükşehir Belediye Başkanlarını Kabul Etti.* (2019). 11 Eylül 2019 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109596/> adresinden erişildi.
- Çamdere, M. A. ve Genç, F. N. (2018). 6360 Sayılı Kanunun Kamu Hizmetlerinin Sunumuna Etkisi: Denizli Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Çankırı Karatekin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 35-60. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611832> adresinden erişildi.
- Çelikkaya, S., Yaman, H., Dağlı, İ. ve Çapık, E. (2018). Bölgesel Politikaların Kalkınma Planlarındaki Yeri Ve Zamana Bağlı Dönüşümü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 9(22). 21-31.
- Çukurçayır, S. ve Tezcan, K. (2011). Demokratikleşme ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. VI(II), 48-76. 09 Ocak 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40414> adresinden erişildi.
- Eraydın, A. (2019). Kent Bölgeler: Küreselleşmenin Yeni Odakları mı Yoksa Yeni Birlikteliklerin ve Demokrasi Taleplerinin Mekânları Mı. Şehir Plancılarının Bilgi Paylaşım ve Tartışma Platformu. 25 Haziran 2019 tarihinde <http://www.planlama.org/index.php/planlamaorg-yazlar6/> adresinden erişildi.
- Erkan, H. (2019). Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Türk Ekonomisi. 14 Eylül 2019 tarihinde <http://kisi.deu.edu.tr/husnu.erkancumhuriyet.html> adresinden erişildi.
- Görgün, E. ve Yörür, N. (2017). 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Alanları Yeniden Düşünmek- İzmir Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 11-27. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/391367> adresinden erişildi.
- İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). RG: 04.03.2005, S:25745. 11 Haziran 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050304.htm> adresinden erişildi.
- Kalağan, G. (2018). Türkiye’de 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası Kapsamında Büyükşehirler/ Bütünşehirler: Yönetimsel Yapı, Mali/İktisadi Boyut ve Gelecek Vizyonu Üzerine Bir Tartışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 591-603. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/38648/453775> adresinden erişildi.

- Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun.* (2006). RG: 08.02.2006, S: 26074. 14 Eylül 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208.htm>. adresinden erişildi.
- T.C. Başbakanlık. *Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı. (Ekim 2003).* 09 Eylül 2019 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/ewRtI+Degisimin_Yonetimi_icin_Yonetimde_Degisim_2003_.pdf. adresinden erişildi.
- On Birinci Kalkınma Planı.* (2019-2023). RG: 23.07.2019, S:30840-mükerrer. 23 Temmuz 2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190723M1-1.htm>. adresinden erişildi.
- Öner, Ş. (2006). *Türkiye’de Belediye Yönetimi.* Ankara: Nobel Yayınları.
- Öner, Ş. (2019). Amaç ve Politikalar Açısından Yerel Yönetimler: Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planları Karşılaştırmalı Analizi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2 (3), 645-664. 06 Ocak 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mana/issue/51618/634837>. adresinden erişildi.
- Sadioğlu, U., Dede, K. ve Yüceyılmaz, A. (2017). Yeni Büyükşehir Belediyesi Modelinde Belde Belediyelerin Sonu: Değirmendere Örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35 (2), 95-119. 04 Mayıs 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/335000>. adresinden erişildi.
- Tekin, Ö. F. (2018). Türkiye’de Büyükşehir Yönetimi ve 6360 Sayılı Yasanın Getirdiği Değişim: Konya Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ? (55), 84-105. 04 Mayıs 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/35683/397288>. adresinden erişildi.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 116-127. 12 Haziran 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjf/issue/20887/224180>. adresinden erişildi.
- Sosyal Destek Programı (Sodes) Nedir? Kapsam ve Bileşenler.* (2019). 08 Eylül 2019 tarihinde <http://www.sodes.gov.tr/kapsam-ve-bilesenler/>. adresinden erişildi.
- Sosyal Destek Programı (Sodes).* (2019). 09 Eylül 2019 tarihinde <http://www.sck.gov.tr/Belgeler/SosyalDestekProgram%C4%B1.pdf>. adresinden erişildi.
- Yerel Yönetimlerde Yeni Dönem.* (2019). 03 Eylül 2019 tarihinde <https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/>. adresinden erişildi.
- Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi.* (2019). 09 Eylül 2019 tarihinde <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/akilli-ulasim-sistemler-aus/aus.pdf>. adresinden erişildi.